bir aşk romanıdır. *2000 Yılın Sevgilisi* (İstanbul 1954), Roma ve Selçuklu imparatorlukları devrinde ve aynı zamanda günümüzde yaşanan değişmeyen bir aşkı anlatır. *İki Cisimli Kadın* (İstanbul 1955), bir kadının iki uzak coğrafyada iki farklı ruhu taşımasının fantastik hikâyesidir. Diğer romanları: *Bu Bizim Hayatımız* (1950), *Yer Altında Dünya Var* (1953), *Dişi Örümcek* (İstanbul 1953), *Bugünün Saraylısı* (İstanbul 1954), *Kadınlar Tekkesi* (İstanbul 1956), *Karlı Dağdaki Ateş* (İstanbul 1956), *Dört Yapraklı Yonca* (İstanbul 1957), *Sonuncu Kadeh* (İstanbul 1965), *Yerini Seven Fidan* (1977), *Yüzen Bahçe* (1981). **Tiyatro.** *Deli* (Halep 1929). **Mizah-hiciv.** *Sakın Aldanma, İnanma, Kanma ...* (1335); *Kirpinin Dedikleri* (ts., 2. bs., 1336); *Ago Paşa'nın Hatırâtı* (İstanbul 1338), *Ay Peşinde* (1338); *Tanıdıklarım* (1341); *Guguklu Saat* (İstanbul 1341). **Hâtıra.** *Minelbab İlelmihrab* (İstanbul 1964); *Bir Ömür Boyunca* (İstanbul 1990). **Kronik.** *Bir İçim Su* (Halep 1931); *Bir Avuç Saçma* (Halep 1932), *İlk Adım* (1941), *Makiyajlı Kadın* (İstanbul 1943); *Üç Nesil Üç Hayat* (1943), *Tanrıya Şikâyet* (İstanbul 1944).

BİBLİYOGRAFYA :

Rûşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki* (İstanbul 1334), İstanbul 1972, s. 227-238; İsmail Habip [Sevük], *Türk Teceddüd Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1340, s. 634-637; Hikmet Münir Ebcioğlu, *Kendi Yazdıklarıyla Refik Halid*, İstanbul 1943, tür.yer.; Mustafa Baydar, *Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar*, İstanbul 1960, s. 107-112; Yahya Kemal Beyatlı, *Siyâsî ve Edebî Portreler*, İstanbul 1968, s. 44-47; Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Gençlik ve Edebiyat Hatıraları*, Ankara 1969, s. 59-93; Şerif Aktaş, *Refik Hâlid Karay*, Ankara 1986, s. 7-38; ayrıca bk. tür.yer.; a.mlf., "Refik Halit Karay", *Büyük Türk Klâsikleri*, İstanbul 1992, XII, 74-78; Taha Toros, *Mazi Cenneti*, İstanbul 1992, s. 90-99; Hakkı Süha Gezgin, *Edebî Portreler* (haz. Beşir Ayvazoğlu), İstanbul 1997, s. 242-244; Erol Üyepazarcı, "Refik Halit'in 'Aydede'si ile 'Millî Mücadele' ve 'Millîci'ler", *Müteferrika*, sy. 2, İstanbul 1994, s. 135-143; Fahir İz, "Karay, Refik Khalid", *EI²* (İng.), IV, 635-637; Mustafa Kutlu, "Karay, Refik Halid", *TDEA*, V, 192-195; Nihad Sâmi Banarlı, "Refik Hâlid Karay", *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul 1979, II, 1205-1209; Selim İleri, "Karay, Refik Halid", *DBİst.A*, IV, 462-464; Ab-

Refik Halit Karay'ın Rıza Tevfik'e yazdığı bir mektu
(Abdullah Uçman koleksiyonu)

ABDÜLHALİM, Karayazıcı

bk. KARAYAZICI ABDÜLHALİM

III. Mehmed devrinde büyük bir isyan çıkaran Celâlî lideri.

KARAYAZICI ABDÜLHALİM

(ö. 1010/1602)

III. Mehmed devrinde büyük bir isyan çıkaran Celâlî lideri.

Kaynaklarda Karayazıcı veya Yazıcı diye anılır. Karayazıcı lakabı sekban yazıcılığında bulunmasından ileri gelir. Halim Şah unvanıyla Anadolu'da saltanatını ilân eden ilk Celâlî olarak tanınmıştır. Urfa bölgesindeki Kılıçlı aşiretine mensup olan Abdülhalim, Osmanlı-Avusturya savaşları (1592-1606) yüzünden Anadolu'da sükûnetin bozulduğu yıllarda altı bölük zümresine (kapıkulu süvarisi) yazıldı. Bu görevde iken Şam'a veya bir başka sınır kalesine muhafız olarak gönderildi. Ardından Malatya taraflarına gelerek il erleri teşkilâtının başına yiğitbaşı tayin edildi. Altı bölük zümresine mensup bulunduğundan bir sancak beyinin vekili (kaymakam) oldu. Bu görevde iken etrafına levendlerden meydana gelen devriye bölükleri topladı. Daha sonra sancak başka birine verildiyse de burayı terketmediği gibi sancağı teslim almaya gelen beyi öldürdü. Böylece isyan bayrağını çeken Karayazıcı'nın yanına, Osmanlı-Avusturya savaşlarının ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik sıkıntıların da rolüyle çoğu asker kaçaklarından meydana gelen gruplar toplanmaya başladı.

Karayazıcı'nın 20.000 kadar sekbandan oluşan bir kuvveti bulunuyordu. Bölgede huzur ve asayişin tamamen bozulması üzerine Harput, Malatya ve Maraş sancak beyleri birleşerek onunla mücadeleye giriştiler, ancak mağlûp olup geri çekildiler. Bu hadiseden sonra Karayazıcı'nın şöhreti daha da arttı ve Anadolu'da isyan halinde olan Celâlî reisleri etrafına toplandı. Bunlar arasında kardeşi Deli Hasan, Amasyalı Deli Zülfikar, Malatyalı Karakaş Ahmed, Kalenderoğlu Mehmed, Gâvur Murad, Tekeli Mehmed, Ağaçtan Pîrî, Kara Said, Hüseyinoğlu İshak, Adanalı Sevündük, Bağdatlı Uzun Halil, Kalın Dudak Mahmud ve Köprülü Şâban da bulunuyordu. Vaktiyle Habeş beylerbeyiliği yapmış olan, fakat daha sonra istediği göreve getirilmeyince Karaman'da isyan eden Hüseyin Paşa ile de birleşerek devlet için çok ciddi bir tehlike haline geldi. Bu durum, Anadolu'da halkın büyük sıkıntılar çekmesine ve göçlere yol açtığı gibi Osmanlı sosyal ve ekonomik yapısında da önemli değişmelerin başlangıcını oluşturdu. Bâbıâli, Sinan Paşazâde Mehmed Paşa'yı isyanı bastırmakla görevlendirdi. Mehmed Paşa Muharrem 1008'de (Ağustos 1599) Üsküdar'dan yola çıktı. Mehmed Paşa'dan, Karayazıcı ile Hüseyin Paşa'nın Rebîülâhir 1008'de (Kasım 1599) Urfa Kalesi'ni ele geçirdiklerine dair haberler İstanbul'a ulaştı. Bu haberlerden Celâlîler'in iç kaleye giremedikleri anlaşılıyordu. Öte yandan Şam Beylerbeyi Hüsrev Paşa ile Halep Beylerbeyi Hacı İbrâhim Paşa askerleriyle gelip serdara yardımcı olduktan sonra Urfa'nın kuşatıldığı öğrenilmişti. Serdardan aralık sonlarında Urfa'nın iç kalesinin Celâlîler'in eline geçtiği, dizdarının da öldürüldüğü haberleri geldi. İki taraf arasındaki mücadelede Mehmed Paşa emrindeki hükümet kuvvetlerinin geri çekildiği, kaledeki topları ele geçiren Celâlîler'in daha da tehlikeli duruma geldiği bildirilmişti. Kaynaklardaki bilgilere göre artık kendisini güçlü hisseden Karayazıcı, padişahlığını ilân ederek etrafa "Halim Şah muzaffer-bâdâ" tuğralı fermanlar göndermeye başladı. Hüseyin Paşa'yı da kendisine vezîriâzam tayin etti. Ordusunu Osmanlı askerî teşkilâtı gibi düzenledi. Teşkilâtını yay-

mak üzere etrafa kadılar gönderdi. Öte yandan Karayazıcı rüyasında Hz. Muhammed'i gördüğünü, onun kendisine, "Adl ü dâd ile devlet senindir" dediğini halk arasında yaymaktaydı.

Serdar Mehmed Paşa yeniden Urfa'ya Karayazıcı üzerine yürüdü. Şam ve Halep beylerbeyilerinin kuvvetlerine yerli kuvvetlerin de katılması Karayazıcı'yı zor durumda bıraktı. Cephanesi tükenen ve iâşe temini zorlaşan Karayazıcı uzlaşma çareleri aramaya başladı ve aman diledi. Amasya veya Antep sancağının idaresinin kendisine verileceği sözünü alınca yanında bulunan Hüseyin Paşa'yı hükümet kuvvetlerine teslim etti. Hüseyin Paşa İstanbul'a gönderilerek idam edildi.

Karayazıcı, Urfa Kalesi'nden çıkıp sancağına giderken Hüseyin Paşa'yı ayırmak ve Urfa Kalesi'nden çıkarmak için sözde kalan bir anlaşma yapmış olduğu anlaşılan Serdar Mehmed Paşa'nın müdahalesiyle karşılaştı. Şiddetli savaşlardan sonra Divrik civarında Cehennem deresi mevkiinde mağlûp olup Sivas taraflarında dağlara çekilen Karayazıcı'nın âkıbeti hususunda hükümet merkezine çelişkili haberler geldi.

Bu sırada Avusturya seferine katılmak üzere İstanbul'a gelen Sivas Beylerbeyi Çerkez Mahmud Paşa, kendisine sancak verilmişken yeniden devlete baş kaldıran Karayazıcı'nın bu durumuna Serdar Mehmed Paşa'nın sebep olduğu iddiasında bulundu. Ona göre Karayazıcı Celâlî liderliğinden ziyade büyük işlerin adamı idi. Ayrıca Şeyhülislâm Sun'ullah Efendi'nin Anadolu'da kadılık yapan yeğeninin yazdığı mektuplarda Karayazıcı lehindeki ifadeler hükümeti etkilemişti. Ancak Sun'ullah Efendi'nin, yeğeni vasıtasıyla Karayazıcı'dan 30.000 kuruş rüşvet aldığı iddiaları da vardı. Hükümet Karayazıcı hakkında olumlu davranıp onu Çorum sancak beyliğine tayin etti. Serdar Mehmed Paşa da İstanbul'a çağrıldı. Fakat Karayazıcı Çorum'da halka zulmetmekle itham edilince Sokulluzâde Hasan Paşa onun üzerine yürümekle görevlendirildi. Altıncı vezir Hacı İbrâhim Paşa da serasker oldu. Bağdat'tan hareket eden Hasan Paşa gecikince Hacı İbrâhim Paşa kuvvetleri Karayazıcı'nın 20.000 kişilik ordusuna Kayseri ovasında mağlûp oldu (14 Rebîülevvel 1009 / 23 Eylül 1600). Karayazıcı'nın saltanatını bu galibiyetten sonra ilân ettiği rivayeti de vardır. Onun Rebîülevvel 1009 (Eylül 1600) tarihli bir de ferman yazdığı ve burada bir padişah gibi, kendisine hizmet eden Kayserili Mehmed adında birini vergilerden muaf tuttuğu belirtilir (Kâtib Çelebi, I, 143; Naîmâ, I, 237).

Sokulluzâde Hasan Paşa ise bu yenilgi haberini alınca vakit geçirmeden Karayazıcı'nın üzerine yürüdü. Onu Elbistan civarında Sepetli mevkiinde mağlûp etti (12 Safer 1010 / 12 Ağustos 1601). 30.000 kişilik ordusunun üçte biri telef olan Karayazıcı yaralı olarak Canik dağlarına, kardeşi Hasan ise Tokat Kalesi'ne çekildi. Karayazıcı bir rivayete göre anlaşmazlığa düştüğü adamları tarafından öldürülmüş, diğer rivayete göre ise ölümüne aldığı yaralar sebep olmuştur. Ölüm haberinin İstanbul'a 1010 yılı Ramazanında (Şubat-Mart 1602) ulaştığı kaynaklarda belirtilir. Onun yerine geçen kardeşi Deli Hasan da büyük karışıklıklara yol açmış ve isyanı kendisine beylerbeyilik verilmek suretiyle yatıştırılmıştır.

Karayazıcı'nın isyanı, Celâlî denilen zümrelerin bir araya gelerek topluca bir tavır ortaya koydukları ilk hareket olması bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Onun oluşturduğu bu ittifak daha sonra kardeşi Deli Hasan tarafından da sürdürülmüş görünmektedir. Karayazıcı'nın saltanat iddiası ise bazı aksi yorumlara rağmen ciddi olmayıp doğrudan Osmanlı hânedanını hedeflemiş değildi. Ayrıca dönemin kaynaklarında ima edildiği üzere Anadolu yakasına hâkim olup burada kendi başkanlığında bir devlet kurma düşüncesinden ziyade sancak beyilik veya beylerbeyilik elde etme amacı taşıyordu.

BİBLİYOGRAFYA :

Selânikî, *Târih* (İpşirli), II, 816-817, 827, 829, 834, 836-837, 841, 842, 863; Hasanbeyzâde Ahmed, *Târîh* (haz. Nezihi Aykut, doktora tezi, 1980), İÜ Ed. Fak. Ktp., nr. 57, II, 240-243, 247, 266, 271, 272, 313; Topçular Kâtibi Abdülkadir Efendi, *Târih* (haz. Ziya Yılmazer, doktora tezi, 1990), İÜ Ed. Fak. Ktp., nr. TE 80, s. 259-263, 264; Peçuylu İbrâhim, *Târih*, II, 252-254, 270; Kâtib Çelebi, *Fezleke*, I, 127, 143, 173-175, 184-185, 196, 226, 272, 280, 289; Solakzâde, *Târih*, s. 662-663, 673, 674, 686; Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi, *Ravzatü'l-ebrâr*, Bulak 1248, s. 489, 490, 491; Naîmâ, *Târih*, I, 223-225, 237-238, 281-284, 293-295, 300, 421-422; II, 3, 4; *Amasya Tarihi*, III, 346-351, 361; M. Çağatay Uluçay, *XVII. Asırda Saruhan'da Eşkıyalık ve Halk Hareketleri*, İstanbul 1944, s. 12, 21, 26, 59, 140-154; Mustafa Akdağ, *Celâlî İsyanları: 1550-1603*, Ankara 1963, bk. İndeks; a.mlf., "Karayazıcı", *İA*, VI, 339-343; a.mlf., "Ḳarā Yazidji", *EI²* (İng.), IV, 594-595; Cengiz Orhonlu, *Osmanlı Tarihine Âid Belgeler, Telhisler (1597-1607)*, İstanbul 1970, s. 14-16, 19, 21, 22, 87; W. J. Griswold, *The Great Anatolian Rebellion 1000-1020/1591-1611*, Berlin 1983, s. 24-26, 27, 28, 29-31, 32-35, 36-37, 38, 39-40, 41-43, 55, 89-93, 102; K. Barkey, *Eşkıyalar ve Devlet: Osmanlı Tarzı Devlet Merkezîleşmesi* (trc. Zeynep Altok), İstanbul 1999, s. 158, 171, 188, 202-231; Faruk Sümer, "Celâlî İsyanlarının Sebebi ve Neticeleri", *Resimli Tarih Mecmuası*, IV/38, İstanbul 1953, s. 2042-2044; H. D. Andreasyan, "Bir Ermeni Kaynağına Göre Celâlî İsyanları", XII/17-18, *TD* (1963), s. 31-33.

MÜCTEBA İLGÜREL

KARAZA b. KÂ'B

(قرظة بن كعب)

Ebû Amr (Ebû Ömer) Karaza b. Kâ'b b. Sa'lebe el-Hazrecî (ö. 41/661)

Valilik ve kumandanlık yapan sahâbî.

Annesi Huleyde (Cündübe) bint Sâbit'in de sahâbî olduğu belirtilmektedir. Uhud Gazvesi'ne ve daha sonraki gazvelere katıldı. Hz. Ömer tarafından ensardan on kişilik bir irşad heyetiyle birlikte Kûfe'ye gönderilen Karaza buraya yerleşti. Kûfe kadısı Abdullah b. Mes'ûd, Müseylimetülkezzâb taraftarlarından İbnü'n-Nevvâha el-Hanefî'nin ölüm cezasını ona infaz ettirdi. Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Râmhürmüz ve Tüster'in fethinde (20/641) süvari birliklerinin başına Karaza'yı getirdi. 23 (644) yılında Rey'i ve muhtemelen aynı tarihte Hemedan şehrini ikinci defa fethetti. Cemel Vak'ası'ndan önce Hz. Ali, Ebû Mûsâ'yı Kûfe valiliğinden azlederek yerine Karaza'yı getirip oğlu Hasan ve Ammâr b. Yâsir ile Kûfe halkını muhaliflerine karşı savaşa hazırlamasını istedi. Sıffîn Savaşı'na giderken Kûfe valiliğine Ebû Mes'ûd el-Bedrî el-Ensârî'yi vekil bırakarak Karaza'yı beraberinde götürdü. Karaza bu savaşta ensarın başında onların bayrağını taşıdı. Sıffîn'den sonra Kûfe valiliği görevini sürdüren Karaza, Hz. Ali'nin bütün mücadelelerinde onun yanında bulundu. Muâviye döneminin ilk günlerinde vefat etti. Onun 40 (660) yılında Kûfe valisi iken öldüğü ve cenaze namazını Hz. Ali'nin kıldırdığı da kaydedilmiştir.

Hz. Peygamber'in düğünlerde şarkı söylemeye izin verdiğine dair hadis Ebû Mes'ûd el-Bedrî ile Karaza'dan rivayet edilmiş (Nesâî, "Nikâḥ", 80), Karaza'nın Hz. Ömer'den yaptığı bir rivayette ise halifenin irşad heyetini Kûfe'ye gönderdiği gün kendilerini Medine yakınındaki Sırâr mevkiine kadar uğurladığı, yeni müslüman olan Kûfeliler henüz Kur'an'ı doğru okuyamadıkları için onların daha çok Kur'an'a önem vermelerini sağlamak maksadıyla az hadis rivayetinde bulun-